

מסכת קידושין פותחת בדיני קניין האשה. חידשה התורה שאדם רוצה לישא אשה, אין הוא לוקח אותה לביתו ובועלה בינה לבינו, אלא יש מעשה של קידושין שהוא קודם. עומק הקידושין מבטא את החיבור הרוחני והנשמתי שבין האיש לאשה. כלומר, האיש והאשה מתחברים בחיבור נשמתי ע"י הקניין, וע"כ בזמן האירוסין אין מגע גופני בין האיש לאשה, כי הכל נשמתי. לאחר מכן נשלם החלק השני ע"י הנישואין החיים בפועל. המשנה עוסקת בג' הקניינים, וזה לשונה (שם ב.):

האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף, בשטר, ובביאה.

הגמרא מבררת מדוע פותחת המשנה בלשון קניין (האשה נקנית), ולא בלשון קידושין (האיש מקדש). ומתרת שאחד מהקניינים היא ע"י הכסף, ולכן מתאים לשון קניין. והלמוד שקונים בכסף, וכן קונים אשה נלמד מגזירה שווה, וכך לשון הגמרא (שם):

ובסף מנ"ל? גמר קיחה קיחה משדה עפרון, כתיב הכא: כי יקח איש אשה, וכתיב התם: נתתי כסף השדה קח ממני, וקיחה איקרי קנין, דכתיב: השדה אשר קנה אברהם, אי נמי: שדות בכסף יקנו, תני האשה נקנית.

חז"ל (מעניין לראות שאין שמות של תנאים ואמוראים גם בהמשך, בגאונים מובא שאלו רבנן סבוראי) מלמדים אותנו ש'כי יקח' מדובר על קניין כסף, שהרי ישנה קיחה נוספת שהיא קניין- אברהם קונה את שדה עפרון שנאמר "כסף השדה קח ממני". הגמרא מוסיפה פסוק לראיה שהקניין הוא בכסף "שדות בכסף יקנו" (מבאר התוס' בד"ה אי, שאולי קנה אברהם את השדה בחזקה או בשטר ע"כ צריך עוד ראיה שכסף קונה שדה, וכן אשה).

שאלה שמרחפת מעל הסוגיא, האם אדם קונה את אשתו? מדוע? הרי בתורה כתוב כי 'יקח' לכאורה יש רק לקחת! ועוד שבדרך כלל קונים חפצים, מה שייך קניין כסף באשה?!

עוד יש לעיין, בלימוד שבו לומדת הגמרא, שהרי הגזירה שווה לא כ"כ שווה, וכך מקשה הריטב"א (שם):

כתיב הכא כי יקח וכתיב התם נתתי כסף השדה קח ממני. פי' מה התם כסף אף הכא כסף, **ולאו גזירה שווה ממש היא דהא קיחה דהתם קאי אכסף וקיחה דהכא קאי אאשה!**

כלומר, ב'כי יקח' הקונה קונה מהמקנה, אך בכסף השדה 'קח' ממני מדובר שהקונה משלם למקנה ולא שהקונה קונה! (הריטב"א סובר למסקנה שאין ג"ש וזהו רק גילוי מילתא, ר' חננאל בן שמואל תלמיד הרמב"ם חולק על הריטב"א).

נראה לענ"ד שיש לתרץ, שכמו שיש מלווה ולווה, וביניהם יש את המלווה. כך יש קונה ומקנה, וביניהם יש את הקניין. הגמרא מדויקת מאוד ואומרת "קיחה איקרי קניין", המילים 'יקח' ו'קח' קרואים קניין, כל אחד מהצד שלו, אחד קונה בכסף, השני מקנה ע"י כסף.

המושג קניין הוא מושג רחב מאוד (ה' קונה שמיים וארץ), בתמצית ההגדרה של המושג קניין הוא ההתקשרות אל דבר מסוים כדי להוציאם מהכוח אל הפועל (ועיי' בהרחבה במיטב הארץ עמ' 252). הרש"ר הירש מבאר שהיתה תקופה שהאשימו את היהודי שהוא קונה את אשתו, וזה לשונו (בראשית כג):

גם קידושי אשה נלמדים מקיחת שדה עפרון. "היהודי קונה את אשתו", כך מאשימה אותנו תקופה חסרת מחשבה.

וכך מגיב הרש"ר לאותם מלעיגים (שם):

אמת ויציב, הוא קונה את אשתו. אך כנגד זה היא נשאת שלו, והרי הוא מכבד אותה בקניין העליון עלי אדמות. ואשרינו אם על - ידי זכרון זה, כל נישואינו נוסדים כביכול במקום קבורת שרה, וחדורים מרוח אותם חיי הנישואין שאברהם ושרה מזכירים לבניהם, אותה רוח, שמצאה את ביטויה האחרון והקיים ב"קנין מערת המכפלה".

האדם היהודי קונה את אשתו, וקניין זה מבטא את מהות הקידושין. כמו שאברהם ושרה נמצאים זה ליד זה לצנח נצחים, כך גם האדם היהודי אומר לאשתו "וארסתיך לי לעולם". הבנה זו תבאר לנו את מהות הקשר בין קניין השדה, וכן קניין השדות שמצווה ירמיהו את עמ"י לפני היציאה לגלות (הקניין הראשון בא"י והקניין האחרון בא"י) כידיעה מעמיקה, שעמ"י ושדה הארץ קשורים לעד ולעולמי עולמים ("כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב").

הרב קוק מבאר שג"ש מבטאת את הקשר הפנימי בין שני נושאים שנראים לא קשורים במבט חיצוני. כך גם אצלנו, קניין השדה והשדות, שמבטאים את הנצחיות "והארץ לעולם עומדת", כך גם עולם הנישואין מבטא את ההמשכיות והנצחיות במיוחד של עם ישראל! (ועיי' ע' מיטב הארץ עמ' 261).

נראה לענ"ד להוסיף עוד נקודה שעולה מקניין שדה המכפלה. מובא בזוהר הקדוש, שאם היה יודע עפרון מה יש בתוך המערה לא היה מוכר אותה, ע"כ יש להבין מדוע אברהם כן ידע? וזה לשון הזוהר (חיי שרה קכח):

בא ראה, אם עפרון ה'ה רואה במערה מה שראה בה אברהם, לא היה מוכר אותה לעולמים, אלא ודאי לא ראה בה ולא כלום, שהרי אין הדבר נגלה אלא לבעליו, ומשום כך לאברהם התגלתה ולא לעפרון. לאברהם התגלתה - ש'לו היתה. לעפרון לא היתה מתגלה - שלא היה לו בה חלק. ומשום כך לא התגלה לעפרון כלום, ולא היה רואה אלא חשכה, ועל כן מכר אותה.

אין הדבר נגלה אלא לבעליו, המערה שייכת לאברהם בקניין נשמתי, ועתה הוא עושה פעולה קניינית בכסף כדי לרכוש אותה. אין לעפרון חלק בה, הקשר בין א"י לזרע אברהם הוא נצחי. כך גם הקשר בין איש לאשתו, כתוב "כי יקח" משום ש"מאיש לקחה זאת" בצד הנשמתי, אך בעולם שלנו צריך פעולה קניינית כדי לקשור את הזיווג יחד.